

INHOUD

Over Het Kanaal 9

Storing	11
Verbinding	30
Experiment	51
Meloen	70
Eeuwiglijk	93
Gnossiene	115
Dragonders	130
Hermitage	147
Tunnel	169

De citroentafel 191

Een korte kappersgeschiedenis	193
Het verhaal van Mats Israelson	215
Wat jij niet allemaal weet	241
Hygiëne	257
De reprise	273
Waakzaamheid	289
Bast	306
Kennis van het Frans	322
Eetlust	344
De fruitkooi	358
De stilte	383

Polsslag 395

EEN 397

Oostenwind 399

Bij Phil en Joanna 1: 60/40 416

Naar bed met John Updike 431

Bij Phil en Joanna 2: marmelade 448

Tuinwereld 462

Bij Phil en Joanna 3: kijk, zonder handen 482

Verboden te betreden 497

Bij Phil en Joanna 4: één op de vijf 512

Huwelijkslijnen 528

TWEE 537

De portrettist 539

Samenspanning 554

Harmonie 568

Carcassonne 598

Polsslag 610

Hommage aan Hemingway 647

Verantwoording 670

OVER HET KANAAL

Storing

Hij verlangde naar de dood en naar de komst van zijn grammofoonplaten. Verder was hij klaar met zijn leven. Zijn werk was af, het zou in de toekomst worden vergeten of geprezen, naargelang de mensheid dommer of juist minder dom werd. Met Adeline was hij ook klaar, wat ze hem nu in hoofdzaak alleen nog te bieden had, was onnozelheid en overgevoeligheid. Vrouwen, zo had hij voor zichzelf bepaald, waren au fond conventioneel. Zelfs de vrij zwevende geesten werden uiteindelijk gekortwiekt. Vandaar die akelige scène laatst. Alsof je in deze fase nog aan banden gelegd wilde worden, met alleen die laatste, eenzame hemelvlucht nog in het verschiet.

Hij bezag zijn kamer. De EMG stond in de hoek, een monsterachtige, gelakte lelie. De radio-ontvanger was op de wastafel gezet, waar de lampetkan en de waskom vanaf waren gehaald; hij kwam toch zijn bed niet meer uit om zijn uitgeeerde lijf af te spoelen. Een lage gevlochten stoel, waar Adeline altijd veel te lang op bleef zitten, in de veronderstelling dat als ze zich maar voldoende enthousiast toonde over de armetierigheid van het bestaan ze er bij hem misschien alsnog interesse voor kon wekken. Een rieten tafel, met daarop zijn bril, zijn medicijnen, Nietzsche en de nieuwste Edgar Wallace. Een schrijver met de schaamteloosheid van een tweederangs Italiaanse componist. 'De Wallace-voor-bij-de-lunch is binnen,' zei Adeline altijd, onvermoeibaar het grapje herhalend dat nota bene van hemzelf afkomstig was. Het douanekantoor in Calais leek er geen problemen mee te hebben om de

Wallace-voor-bij-de-lunch door te laten. Maar niet zijn *Vier Engelse jaargetijden*. Ze wilden aangetoond zien dat de platen niet voor commerciële doeleinden werden ingevoerd. Absurd! Als Adeline hier niet nodig was geweest, had hij haar naar Calais gestuurd.

Zijn raam lag op het noorden. Aan het dorp dacht hij tegenwoordig alleen nog in termen van overlast. Die vrouw van de slagerij met haar apparaat. De boerderijen die de godganse dag voer rondpompten. De bakker met zijn apparaat. Het Amerikaanse huis met zijn helse nieuwe badkamer. Hij zag zich in gedachten het dorp uit rijden, de Marne over, verder naar Compiègne, Amiens, Calais, Londen. Hij was er al dertig jaar niet meer geweest – misschien waren het er wel veertig – en zijn gebeente zou er zeker niet namens hem naar terugkeren. Hij had instructies achtergelaten. Adeline zou ze uitvoeren.

Hij vroeg zich af hoe Boulton was. 'Je nieuwe ster', zoals Adeline hem altijd typeerde. Zonder de bewuste ironie waarmee hij de dirigent als eerste zo had aangeduid. Je hebt van degenen die je omlaaghalen niets te verwachten, en van degenen die je ophemelen nog minder. Dat was altijd zijn lijfspreuk geweest. Hij had zijn instructies ook naar Boulton gestuurd. Of de man de eerste principes van het kinetisch impressionisme zou doorgronden stond te bezien. Die verdommelingen van het douanekantoor zaten nu misschien zelfs wel naar de resultaten te luisteren. Hij had naar Calais geschreven om de situatie uit te leggen. Hij had de platenmaatschappij getelegrafeerd met het verzoek of er via een sluiproute niet een nieuwe zending kon worden gestuurd. Hij had Boulton getelegrafeerd met het verzoek of die zijn invloed kon aanwenden opdat hij zijn suite nog kon horen voor hij overleed. Adeline had de bevoordingen van zijn boodschap niet zo leuk gevonden; maar Adeline vond tegenwoordig sowieso weinig meer leuk.

Het was een irritant mens geworden. Toen ze in het begin met elkaar waren opgetrokken, in Berlijn, daarna in Montpar-

nasse, had ze in zijn werk geloofd, en ook in zijn levensfilosofie. Later was ze bezitterig, jaloers en pietluttig geworden. Alsof ze zich door het opgeven van haar eigen carrière een grotere deskundigheid op het vlak van de zijne had verworven. Ze had een klein repertoire van knikjes en pruilmondjes ontwikkeld dat de uitlatingen die ze daadwerkelijke deed logenstrafte. Toen hij haar de opzet en de bedoeling van de *Vier Engelse jaargetijden* had uitgelegd, had ze, zoals ze al veel te vaak deed, gereageerd: ‘Ik weet zeker, Leonard, dat het vast heel mooi wordt’, maar haar nekspieren hadden strak gestaan toen ze het zei, en ze had overdreven ingespannen naar haar verstellwerk getuurd. Waarom zeg je niet wat je denkt, mens? Ze was stiekem en achterbaks aan het worden. Zo had hij het sterke vermoeden dat ze de laatste jaren regelmatig op haar knietjes ging. *Punaise de sacristie*, had hij haar spottend toegevoegd. Dat had ze niet leuk gevonden. Ze had het nog minder leuk gevonden toen hij ook nog een ander spelletje van haar had doorgekregen. ‘Ik wil geen priester zien,’ had hij tegen haar gezegd. ‘Of liever gezegd, als ik er alleen al een ruik, geef ik hem een lel met de vuurtang.’ Dat had ze niet leuk gevonden, o nee. ‘We zijn nu allebei oud, Leonard,’ had ze gemompeld.

‘Inderdaad. En als ik hem geen lel met de vuurtang geef, mag je ervan uitgaan dat ik seniel ben.’

Hij bonkte op de houten vloer en het dienstmeisje, hoe ze ook mocht heten, kwam in draf naar boven. ‘*Numéro six*,’ zei hij. Ze wist niets terug te zeggen, maar knikte, wond de EMG op, legde het eerste deel van de Sonate voor altviool op, en volgde de gestage voortgang van de naald over de plaat, tot het tijd was om met een snelle beweging van vaardige polsen de plaat om te draaien. Dat deed ze prima, deze: alleen even wachten bij de overweg, en dan ging de muziek weer verder. Hij was opgetogen. Tertis kon er wat van. Ja, dacht hij, terwijl ze de naald optilde, dat is ontegenzeggelijk waar. ‘*Merci*,’ mompelde hij, en stuurde het meisje weg.

Toen Adeline terugkwam, keek ze, zoals altijd, vragend naar Marie-Thérèse.

‘Numéro six,’ antwoordde het dienstmeisje.

Het eerste deel van de Sonate voor altviool. Hij moet boos zijn geweest; of opeens voor zijn reputatie hebben gevreesd. Ze was het steno van zijn verzoekjes gaan begrijpen, zijn stemming gaan peilen aan de hand van de muziek die hij verlangde. Drie maanden geleden had hij voor het laatst naar Grieg geluisterd, twee maanden geleden voor het laatst naar Chopin. Sindsdien niet eens meer naar zijn geliefde Busoni en Sibelius; alleen nog maar naar de muziek van Leonard Verity. Het Tweede pianokwartet, de Berlijnse suite, de Fantasie voor hobo (met de bewonderde Goossens), de Heidense symfonie, de Negen Franse liederen, de Sonate voor altviool... Ze verstond de signalen van zijn werk net zo goed als ze ooit die van zijn lichaam had verstaan. En ze moest toegeven dat hij over het algemeen precies wist wat het mooiste was van wat hij had gemaakt.

Maar niet de *Vier Engelse jaargetijden*. Ze had het idee gehad, vanaf het moment dat hij er voor het eerst over was begonnen, en het daarna met zijn uitgemergelde vingers in ruwe lijnen op de piano had voorgespeeld, dat het schema niet klopte. Toen hij haar had verteld dat het uit vier delen bestond, een voor elk jaargetijde, te beginnen met de lente en eindigend met de winter, had ze het banaal gevonden. Toen hij had uitgelegd dat het niet, natuurlijk niet, een louter programmatische verklanking van de jaargetijden was, maar een kinetisch opgeroepen herinnering aan die jaargetijden, waar de bestaande werkelijkheid van andere, niet-Engelse jaargetijden in doorklonk, had ze het theoretisch gevonden. Toen hij had gegniffeld bij de gedachte dat elk deel precies op de twee kanten van een grammofoonplaat zou passen, had ze het berekenend gevonden. Vanuit dat wantrouwen over de eerste opzet had het werk haar in gepubliceerde vorm ook niet be-

koord. Ze betwijfelde of ze door het te beluisteren alsnog tot inkeer zou komen.

Ze waren het er, vanaf het begin, over eens geweest om meer aan de waarheid te hechten dan aan zuiver maatschappelijke conventies. Maar als waarheden met elkaar botsen en een van beide wordt afgedaan als de armzalige persoonlijke mening van een onwetende, onnozele Française, dan viel er voor maatschappelijke conventies misschien toch wel iets te zeggen. God weet dat ze zijn muziek altijd had bewonderd. Ze had haar carrière, haar leven, voor hem opgegeven, maar in plaats van voor hem van gewicht te zijn, leek het nu tegen haar te pleiten. De waarheid was, dacht ze – en dit was háár waarheid – dat sommige componisten op het eind nog één keer opbloeiden, en andere niet. Misschien dat de Elegie voor solocello zou beklijven, al begon Leonard tegenwoordig een bepaalde achterdocht te ontwikkelen, omdat zij er al te vaak de lof van zong; zo niet de *Vier Engelse jaargetijden*. Laat dat soort dingen toch aan Elgar over, had ze gezegd. Wat ze bedoeld had was: het lijkt wel alsof je een wit voetje probeert te halen bij het land waar je welbewust uit weg bent gegaan, je zwelgt in een soort nostalgie die je altijd hebt verafschuwd; erger nog, het lijkt wel alsof je juist een nostalgie die je niet werkelijk voelt ontwikkelt om erin te kunnen zwelgen. Na altijd maling te hebben gehad aan reputatie, lijkt je er nu wel naar op zoek. Had je me nu maar, triomfantelijk, verteld dat je werk juist níét op een grammofoonplaat zou passen.

Er waren nog meer waarheden, of onbenullige persoonlijke meningen, die ze hem niet kon vertellen. Dat ze zelf niet in orde was, dat de dokter over een operatie was begonnen. Ze had geantwoord dat ze zou wachten tot de huidige crisis voorbij was. Waarmee ze bedoeld had, tot Leonard dood is, want daarna maakt het me niet meer uit of ik nu wel of niet onder het mes ga. Zijn dood had voorrang op de hare. Daar had ze geen moeite mee.

Maar ze had er wel moeite mee om een punaise de sacristie te worden genoemd. Ze ging niet naar de mis, en het idee van biechten vond ze, na al die tientallen jaren, grotesk. Maar iedereen diende op zijn eigen manier de eeuwigheid tegemoet te treden, en als ze alleen in een lege kerk zat mijmerde ze over het naderend einde, niet over het verzachten ervan met behulp van rituelen. Leonard zou net doen alsof hij het verschil niet zag. ‘Het is de opmaat,’ zou hij zeggen – had hij gezegd. Voor haar was het gewoon zo dat ze nu anders stonden tegenover het onvermijdelijke. Natuurlijk vond hij dat niet leuk en begreep hij het ook niet. Hij werd steeds tirannieker naarmate het einde naderde. Hoe meer zijn krachten afnamen, hoe meer hij ze liet gelden.

De vuurtang bonkte het begin van Beethovens Vijfde op het plafond boven haar hoofd. Hij moest gehoord of geraden hebben dat ze weer terug was. Ze haastte zich moeizaam naar boven, stootte haar elleboog aan de bocht van de leuning. Hij zat rechtop in bed met de tang in de aanslag. ‘Heb je die priester van je meegenomen?’ informeerde hij. Maar voor één keer met een glimlach. Ze frutselde wat aan zijn dekens en hij deed alsof hij dat vervelend vond, maar toen ze zich over hem heen boog, legde hij zijn hand op haar nek, vlak onder haar grijzende wrong, en noemde hij haar *ma Berlinoise*.

Ze had, toen ze naar Saint-Maure-de-Vercelles verhuisden, niet verwacht dat ze zo afgescheiden van het dorp zouden wonen. Frikkerig had hij het nog maar eens uitgelegd. Hij was een kunstenaar, snapte ze dat nou niet? Hij was geen uitgewekene, want dat impliceerde een land waarnaar hij terug zou kunnen of willen gaan. En hij was ook geen immigrant, want dat impliceerde een wens om geaccepteerd te worden, zich te schikken naar het land dat je opnam. Maar je vertrok niet uit het ene land, met al zijn conventies, regeltjes en banaliteiten, om je vervolgens aan de soortgelijke conventies, regeltjes en banaliteiten van het andere te onderwerpen. Nee, hij was een

kunstenaar. Daarom leefde hij alleen met zijn kunst, in stilte en in vrijheid. Hij was niet uit Engeland weggegaan, dank u hartelijk, om een *vin d'honneur* op de *mairie* bij te wonen, of op zijn dijk de maat tikken op de plaatselijke *kermesse* en een vals blazende bugelspeler op een debiele, goedkeurende grijns te onthalen.

Adeline had op een snelle en efficiënte manier met het dorp leren omgaan. Ze had ook een manier gevonden om Leonards *profession de foi* in minder weerstand oproepende termen te vertalen. M'sieur was een beroemde kunstenaar, een componist wiens werk was uitgevoerd van Helsinki tot Barcelona; zijn concentratie mocht niet verstoord worden, opdat de prachtige melodieën die in hem opwelden niet ontregeld werden en voor eeuwig verloren gingen. Zo is M'sieur, hij zit met zijn hoofd in de wolken, het is gewoon zo dat hij u niet ziet, anders had hij natuurlijk wel even tegen zijn hoed getikt, ach, hij ziet mij soms niet eens als ik vlak voor zijn neus sta.

Toen ze al een jaar of tien in Saint-Maure woonden, vroeg de bakker, die derde kornet speelde in de muziekkapel van de *sapeurs-pompriers*, haar verlegen of M'sieur bij wijze van speciale eer niet een dans wilde schrijven, bij voorkeur een polka, voor hun vijftigjarig jubileum. Adeline achtte het onwaarschijnlijk, maar stemde erin toe zijn verzoek aan Leonard over te brengen. Ze koos een moment waarop hij niet aan een compositie werkte en in een goede bui leek te verkeren. Later had ze er spijt van niet op een pestbui te hebben gewacht. Want, ja, zei hij, met een merkwaardig lachje, hij zou met alle plezier een polka voor hun muziekkorps schrijven; hij, wiens werk was uitgevoerd van Helsinki tot Barcelona, voelde zich heus niet te groot om zoiets te doen. Twee dagen later gaf hij haar een verzegelde bruine envelop. De bakker was opgetogen en vroeg haar zijn bijzondere dank en achting aan M'sieur over te brengen. Toen ze een week later de *boulangerie* binnenstapte, wilde hij haar noch aankijken noch met